

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

Философия және саясаттану факультеті

Жалпы психология

**Тоқсанбаева Н.Қ.
психо.ғ.д., профессор**

Модуль 1

**Жалпы психология пәніне
жалпы сипаттамасы**

Дәріс

**Психологиялық зерттеулердің
негізгі әдістері**

Психологиялық зертеулердің әдістері

СУБЪЕКТИВТІ

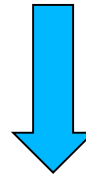

Бақылау
өзін бақылау,
сыртқы, еркін,
стандартты
қосылған

Сауал
ауызша, жазбаша,
еркін стандартты

Тест
Сауалнама-тест
Тапсырма-тест

ОБЪЕКТИВТІ

Тесттер
Объективті
Жобалы

Эксперимент
Табиғи
Зертханалық

МОДЕЛДЕУ

техникалық
математикалық
кибернетикалық
логикалық

Психологиялық зертеулердің әдістері

Субъективті әдістер сыналушылардың өз-өзін бағалауына немесе олардың өзінше есептеріне, сондай-ақ кейбір құбылыстарға сыналушылардың айтқан пікіріне немесе алынған ақпараттарға негізделеді.

Бақылау әдісі психологиядағы ескі және бір қарағанда өте қарапайым әдіс секілді. Ол әдеттегі өмір сүру жағдайындағы адамның қызметіне бақылаушы кіріспей, жүргізілетін жоспарлы бақылауға негізделеді. Бұған психологияда бақыланатын құбылыстарды толық және дәл сипаттау, сонымен бірге оларды психологиялық тұрғыдан түсіндіру жатады. Психологиялық бақылаудың басты мақсаты осы: ол деректерге сүйене отырып, олардың психологиялық мазмұнын ашу.

САУАЛНАМА

Ауызша

Жазбаша

Еркін

Әдетте зерттелушінің реакциясы мен мінез-құлқына бақылау жасау үшін қолданылады. Сауалдың бұл түрі жазбашаға қарағанда адам психологиясына терең бойлатады, себебі зерттеушінің қоятын сұрақтары зерттелушінің мінезіне қарай түзетіле алады.

Мұнда қойылатын сұрақтар алдын ала белгілі болмайды. Сауалнамада зерттеудің тактикасы мен мазмұнын оңай өзгертуге болады

Аз уақыттың ішінде көптеген адам санын қамти алады. Мұның ең көп тараған түрі – анкета.

Психологиялық зертеулердің әдістері

Мұндай психологиялық әдістерге тест жатады. Бұл әдіс жиі қолданылады. Ол психологиялық құбылысқа дәл және сапалы мінездеме бере алатындықтан, сонымен қатар алдымен шешілуі қажет практикалық мәні бар нәтижелерді салыстыруға болатындықтан тиімді. Басқа әдістерге қарағанда тесттер мәліметтерді жинау мен оларды өңдеу, оларды психологиялық түсінуге болатындығымен ажыратылады.

Тесттердің де бірнеше нұсқасы бар:

- сауал-тесттер;
- тапсырма-тесттер;
- жобалаушы тесттер.

Психологиялық зертеулердің әдістері

1905 ж француз психологы А.Бине интеллектті бағалайтын бірінші тестті жасады.

XX ғ. басында француз үкіметі оқушыларды оқу деңгейіне қарай бөлу үшін А.Бинеге мектеп оқушыларына арналған интеллектуалдылық қабілет шкаласын жасауды тапсырды. Соңынан көптеген ғалымдар тесттердің сериясын жасап шығарды. Олардың практикалық міндеттерді жедел шешуге бағытталғандығы бұл психологиялық тесттердің кеңінен тарауына әкелді.

Альвред Бине

Психологиялық зерттеулердің әдістері

Объективті мәліметтерді зерттелетін қасиет бөлініп, дұрыс бағаланатын жасанды жағдай жасалуға негізделген эксперимент - әдістің көмегі арқылы алуға болады.

Зерттелетін феноменнің басқа феномендермен себептік байланысы жайлы, құбылыстың пайда болуы мен дамуын ғылыми тұрғыдан түсіндіретін басқа психологиялық әдістерге қарағанда, эксперимент ең сенімдісі.

Эксперименттің екі түрі бар: *зертханалық және табиғи*. Олар бір-бірінен эксперимент жүргізудегі жағдайлармен ажыратылады.

Психологиялық зерттеулердің әдістері

Зертханалық экспериментте зерттелетін қасиет дұрыс бағаланатын жасанды жағдай жасалады. Табиғи эксперимент әдеттегі тұрмыстық жағдайда жасалады. Мұнда зерттеуші кіріспей, жағдайларды сол күйінде жазып отырады. Табиғи экспериментті алғаш рет А.Ф.Лазурский қолдана бастады. Әрине, табиғи жағдайдағысы адамдардың өмірлік мінезіне сай келеді. Бірақ табиғи жағдайда зерттеуші толық бақылау жүргізе алмайтындықтан оның нәтижесі дәл болмауы да мүмкін. Осы тұрғыдан зертханалық дәл, ал табиғи өмірлік жағдайға сай келеді.

Психологиялық зертеулердің әдістері

Психологиялық әдістердің бірі – моделдеу. Ол дербес әдіске жатады. Ол басқа әдістерді қолдану қиындағанда ғана жүргізіледі. Олардың ерекшелікгі белгілі бір психологиялық құбылыс жайлы ақпаратқа сүйенетіндігінде, екінші жағынан оны қолданғанда сыналұшы қатыспайды немесе нақты жағдай есепке алынады. Сондықтан моделдеудің әр түрлі әдістерін объективті немесе субъективті әдістерге жатқызу қиын.

Психологиялық зертеулердің әдістері

Моделдер *техникалық, логикалық, математикалық, кибернетикалық* және т.б. болуы мүмкін.

1. Математикалық моделдеуде ауыспалылардың өзара байланысы мен олардың қатысы, зерттелетін құбылыстардағы қайталанатын элементтер мен қатынастар көрсетілген математикалық мән немесе формула қолданылады

2.Техникалық моделдеуде зерттеуді елестететін құрал немесе құрылғы жасалуы қажет.

3.Кибернетикалық моделдеу информатика және кибернетика саласының психологиялық міндеттерін шешуге пайдаланылады.

4.Логикалық моделдеу математикалық логикада қолданылатын идеялар мен символға негізделген.

Психологиялық зертеулердің әдістері

Көрсетілген әдістерден басқа психикалық құбылысты зерттейтін басқа да әдістер де бар. Мысалы, **әңгімелесу** - сауалнаманың бір нұсқасы. Сауалнамаға қарағанда әңгімелесу әдісі процедураны жүргізудің еркіндігімен ерекшеленеді. Әдетте әңгімелесу жайлы жағдайда өтеді, ал сұрақтар сыналушының жағдайы мен ерекшелігіне қарай өзгеріп отырады.

Басқа әдіске **құжаттарды зерттеу** әдісі немесе **адамның қызметін талдау** әдісі жатады. Психикалық құбылыстарды зерттеу барысында әр түрлі әдістерді кешенді түрде қолданғаннан зерттеу тиімді болатынын ескерген жөн.

Дәрісте пайдаланылған әдебиеттер:

- Иванников, В.А. Общая психология. Учебник / В.А. Иванников. – М.: Юрайт, 2016. – 482с.
- Высоков, И.Е. Общепсихологический практикум. Учебное пособие / И.Е. Высоков., Ю.Е. Кравченко, Т.А. Сысоева. – Л.: ,2015. – 508с.